

dochování podobného typu písemností u nás či v okolních zemích a případné srovnání s brněnskou situací. Problematické je také využití edice pamětních knih z pohledu lingvistického, protože autor ani v jedné z knih neosvětlil transkripční pravidla, která užíval pro převedení středověkých latinských, německých a v malé míře i českých zápisů, z nichž jsou knihy sestaveny. Je přitom zřejmé, že i vynikající editor, jako je M. Flodr, se musel v průběhu přípravy edice potýkat s řadou stejně tak složitých, jako zajímavých otázek, a nezbyvá než litovat, že do své „dílny“ nenechal uživatele a uživatelských publikací na chvíli nahlédnout.

MICHAELA MALANÍKOVÁ

*Žilinská právní kniha. Preklad magdeburského práva, zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov*, ed. Rudolf KUCHAR, Veda, Bratislava 2009

208 + 170 s., ISBN 978-80-224-1109-7

Edice právních a městských knih jsou již více než století jednou z výkladních skříní medievistiky, ovšem tempo a počet edičních počínů obvykle zdaleka neodpovídá významu, který tento typ pramene má pro poznání života středověkých měst. Proto je každý přírůstek v této oblasti důležitou pomůckou, zpřístupňující unikátní prameny širšímu okruhu zájemců a zároveň chránící originál před nenávratnou ztrátou jedinečných dat v případě jeho zničení. Editovaná právní kniha je nejstarším obsáhlejším dokladem vývoje slovenštiny v pozdním středověku a raném novověku, což v rámci diskusí o utváření slovenského jazyka zvyšuje její hodnotu pro historické a jazykové bádání. Nutno poznamenat, že starší bádání naopak považovalo jazyk knihy za ukázkou kontaminace staré češtiny lexikálními, morfológickými i hláskoslovnými slovakismy.

V oblasti zemí svatoštěpánské koruny se městské a právní knihy prosazují ve větší míře od 14. století v souvislosti se zahušťováním městské sítě a v návaznosti na starší středoevropské vzory procházejí rychlým rozvojem po stránce kvantitativní i kvalitativní. Žilina je poprvé v pramenech uváděna jako město v roce 1312, lokace městské obce proběhla pravděpodobně koncem 13. století díky příchodu německojazyčných kolonistů ze slezského Těšína. V roce 1369 si Žilina se svolením krále zvolila za odvolací stolicí město Krupinu, pro dokreslení situace ve městě a obsah editovaného pramene

je důležitý rok 1381, kdy uherský a polský král Ludvík I. zrovnoprávnil žilinské měšťany německého a slovenského jazyka listinou označovanou tradičně jako *Privilegium pro Scavis*.

Označení Žilinská právní kniha (ŽPK) nevystihuje úplně přesně podstatu pramene, který sestává z několika odlišných částí. Nejstarší částí knihy je německojazyčný opis souboru právních článků z roku 1378, tradičně historiky označovaný jako „text magdeburského práva“, sestavený na základě Saského zrcadla a mladších právních sbírek včetně práva vikpildního a přizpůsobený místním poměrům. Novější bádání jej považuje za opis práva města Krupiny, vzniklý na základě zmíněného přechodu na krupinské právo. Následují soudobé opisy rudnavských městských a horních práv, překlad výše zmíněného právního souboru do slovenštiny z podnětu žilinského rychtáře Václava Pangráce roku 1473, slovenské záznamy právních pořízení žilinských měšťanů z let 1451–1561 a německé a latinské záznamy z let 1380–1462, zapisované podle konkrétní potřeby bez chronologické posloupnosti. Je zřejmé, že označení „právní kniha“ lze vztáhnout beze zbytku pouze na část rukopisu, ovšem ve srovnání s dřívějším vágním „Žilinská kniha“ alespoň přesněji popisuje jeho důležitou součást.

ŽPK byla věnována již v minulosti značná pozornost jak po stránce obsahové a jazykovědné, tak i z hlediska editorského. Krátce po jejím znovobjevení vyšla v roce 1934 zásadní edice Václava Chaloupeckého, pojatá coby transkripce textu do staré češtiny a jeho přizpůsobení dobovému úzu kolem roku 1500. To silně omezilo možnosti dalšího lingvistického bádání a vyvolalo reakci ze strany slovenských historiků, dokládajících četné nesrovnalosti a chyby Chaloupeckého edice. Z mladších prací zasluží uvést především rozsáhlý slovník, zpracovaný Františkem Ryšánkem a vydaný roku 1954, důkladná edice německého právního textu od Ilpa Tapani Piirainena z roku 1972 nebo novější slovníková příručka k německému a slovenskému textu městského práva z pera Márie Papsonové z roku 2003. Mezi dosavadní literaturou k tématu vynikají texty Rudolfa Kuchára, který se věnuje otázkám souvisejícím se ŽPK již od 60. let 20. století. Vrcholem jeho dlouholetých výzkumů byly dva ediční počiny z let 1993 a 2001, zpřístupňující formou transliterace překlad magdeburského práva z roku 1473 a záznamy o právních úkonech měšťanů z let 1451–1561. Obě edice byly ovšem zaměřeny pouze na slovenskojazyčné záznamy, takže značná část rukopisu zůstala bez kritické edice. Tento nedostatek vedl editora k rozhodnutí publikovat nově celý text včetně latinských a německých zá-

pisů s výjimkou již dříve I. T. Piirainenem vydaného německého znění magdeburského práva.

Edice je rozdělena do dvou svazků, z nichž první obsahuje úvodní studie, vlastní edici a samostatnou kapitolu věnovanou jazykovému rozboru pramene, zatímco druhý ve formě faksimilové edice přináší kvalitní obrazový materiál, v části věnované překladu městského práva z roku 1473 dokonce v barevném provedení. Avizované CD s digitální podobou textu bohužel vydavatelství nakonec nepřipojilo, což je nepochybně škoda. Ztrácí se tím možnost detailní konfrontace edice s originálem, což by v případě takto závažného editorského počinu mělo být již standardem.

V úvodu editor stručně rekapituluje dosavadní snahy o zpřístupnění ŽPK a zdůrazňuje princip transliterace, užitý v kontrastu se starší edicí V. Chaloupeckého. Polemika s jeho pojetím edice i představou o jazykovém charakteru pramene prostupuje nejen touto úvodní kapitolou, ale zdůrazňuje se také odlišné čtení řady míst rukopisu. Jak ovšem ukazuje možnost srovnání edice s originálem ve formě faksimile, nelze říci, že by čtení některých latinskojazyčných záznamů byla zcela bezproblémová. Toto editorské riziko ovšem mnohonásobně vyvažuje přínos faksimile pro budoucí badatele. Samostatná a vzhledem k rozsahu edice velmi skromná kapitolka je věnována okolnostem vzniku rukopisu, přičemž důraz se klade na rozvoj slovenštiny v pozdním středověku a její písemnou fixaci.

Vlastní edice je rozdělena do dvou hlavních částí. První obsahuje překlad magdeburského práva z roku 1473, druhá pak zápisy právních úkonů žilinských měšťanů. Ačkoli proti starším edičním počínům autor chválně uvádí zápisy v pořadí podle originálu a nikoli chronologicky, přesto z důvodů zdůraznění jazykové stránky textu zařadil do samostatného oddílu slovenské zápisy z let 1451–1561, zatímco německé a latinské záznamy sloučil do dalšího oddílu; díky pročišlování jednotlivých záznamů lze ovšem v konfrontaci s faksimile určit jejich místo v originále. Překlad magdeburského práva byl v souladu s Chaloupeckého edicí očíslován pomocí paragrafů a opatřen odkazy na faksimile, samotný kritický aparát upozorňuje zejména na odlišné čtení u Chaloupeckého a přidává současné názvy lokalit zmiňovaných v textu. Textově kritické a věcné poznámky jsou oboje uváděny pod čísly a odlišeny pouze kurzívním formou prvně jmenovaných, což s ohledem na jejich malý formát poněkud ztěžuje orientaci v textu. Záznamy právních pořízení jsou v rámci obou oddílů průběžně číslovány a opatřeny stručným regestem, kritický aparát je pojat stejně jako v předchozí

části. Pro zpřístupnění všech textů byla zvolena důsledná transliterace, což má řadu pozitiv zejména pro jazykovědné bádání. Citelná a obtížně pochopitelná je absence rejstříků, které lze považovat v případě takto významného pramene za samozřejmost. Lze se nanejvýš domnívat, že důraz na jazykovou stránku edice (a snad i odkaz na starší ediční počiny) poněkud zastínil obsahové aspekty editovaného textu.

Za vlastní edici je připojena obsáhlá kapitola věnující se jazykovému rozboru s důrazem na dokazování značného podílu slovenštiny oproti staršímu bádání. Oporu pro své tvrzení o slovenském charakteru jazyka ŽPK autor nachází v oblasti lexika, morfologie i syntaxe a řadí jej do okruhu západoslovenského nářečí se středoslovenskými a českými prvky.

Edice ŽPK je navzdory výše uvedeným poznámkám zdařilou publikací a lze jen doufat, že tento mimořádně zajímavý pramen naleznou větší badatelský ohlas, a zejména že kniha nezůstane v rámci slovenské medievalistiky ojedinelým počinem. Zdůraznění jazykové stránky pramene je zároveň výzvou pro další diskusi o vývoji staré češtiny a slovenštiny, která by se neměla omezovat hranicemi států.

JAN MAREŠ

*Bájně plavby do jiných světů*, přeložili Eva HLADKÁ-KUČERŇÁKOVÁ – Daniel SAMEK, red. Magdalena MORAVOVÁ, Argo, Praha 2010 (= *Memoria medii aevi* 12)

178 s., ISBN 978-80-257-0365-6

Překladařská řada *Memoria medii aevi*, která si klade za cíl zpřístupnit zásadní díla evropské středověké literatury, stačila za několik let na domácím knižním trhu zapustit poměrně hluboké kořeny. Úsilí o široký chronologický i teritoriální záběr a tím i postižení charakteru středověké civilizace v co největší škále barevnosti výmluvně demonstruje aktuální soubor irských textů, jejichž společným jmenovatelem jsou plavby do jiných světů. Titul navazuje na předchozí svazky, které byly věnovány oblastí, a tedy i kultuře britských ostrovů, tj. díla Bedy Ctihodného, Geofreye z Monmouthu či Gerarda z Walesu.

V úvodní studii Daniel Samek zařazuje vybrané texty do kontextu literárního žánru označovaného tradičně jako tzv. *immrama*, tedy plavby, upozorňuje ovšem, že tato kategorizace může být poněkud zavádějící, neboť do téhož žánru